

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

REINKARNACIJA

**SHAKESPEARE:
RAJ I PAKAO**

KATARZA

HIPNOS IZ RISNA

**MUNJE JEZERA
MARACAIBO**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

10 | 2017. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 REINKARNACIJA – Zakon prirode?

Andrija Jončić

9 STARA INDIJA – Učenje o reinkarnaciji

Ana Jončić

12 SHAKESPEARE – Raj i pakao u nama

Zahi Glick

15 KATARZA

Snježana Tomašević

17 TANATOS – BOG SMRTI

Zlatko Perović

20 HIPNOS IZ RISNA

Marta Mihić

22 MUNJE JEZERA MARACAIBO

Damir Krivdić

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Luka Marić, Dijana Kotarac,
Sofija Stepanovska, Anastazija Pulja, Marta Mihić

Lektura: Ana Handal, Vesna Bosnar

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222, Fax: 01/233 0450

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

9

12

15

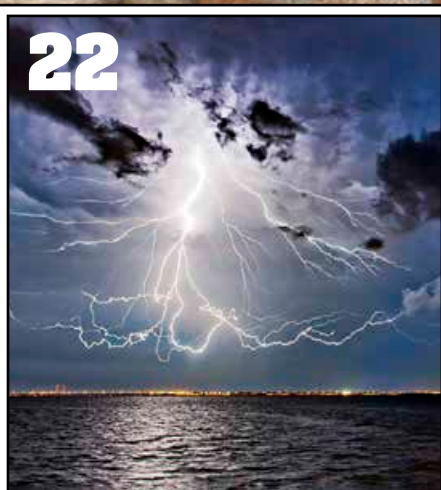
17

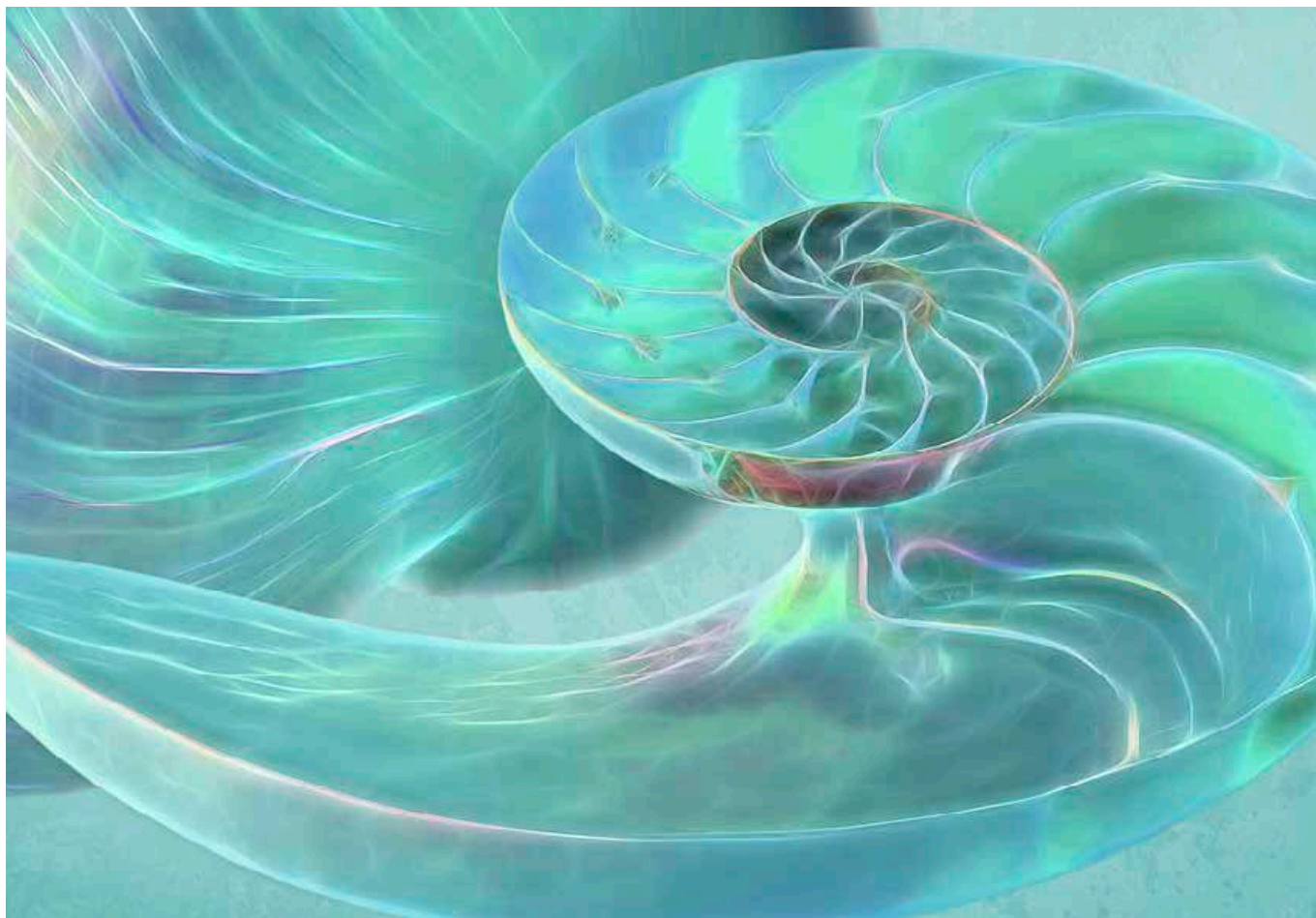

20

22

Smrt, kao drugo lice života, u našem je društvu začaranom kultom mladosti i tjelesne ljepote postala tabu. Uzrok je tome poistovjećivanje čovjeka s njegovim smrtnim tijelom te zanemarivanje dubljeg promišljanja života, a posljedica toga je izmicanje smisla života.

Stari su mudraci govorili da se čovjek ne ostvaruje samo u jednom kratkom rasponu koji počinje rođenjem i završava smrću tijela, kao i to da žanjemo ono što smo posijali u prošlosti, pa su veliku važnost polagali ispravnom življenju sadašnjosti. Posebno su isticali pročišćenje misli i osjećaja da bi se oslobodili od svega što nas priječi da se posvetimo ostvarenju zadaće koju nam je namijenila Priroda.

Čar filozof Marko Aurelije pita se i odgovara: *Čemu onda treba težiti? Jedino ovome: ispravnoj misli, nesebičnom djelu, riječi bez laži, naravi koja svaki događaj pozdravlja kao nešto unaprijed određeno i očekivano, kao nešto što je proizašlo iz jednog izvora.*

Promatrajući zbivanja u prirodi jasno uočavamo kako dan i noć, svjetlo i tama, ciklusi rasta i mirovanja slijede jedno drugo i jedno nezaustavljivo proizlazi iz

drugoga u neprekidnoj promjeni. Homer pjeva: *Kakvo je lišće u šumi, i ljudsko pleme je takvo: jedno lišće vjetar po zemlji rastura, drugo rađa brsnata šuma kad proljetno osvane doba. Tako i ljudi...* Marko Aurelije kaže da je sve što se događa *tako prirodno kao ruža u proljeće i kao plod u jesen.*

Prirodno je umrijeti, kao što je i biti rođen. Ti su prijelomni trenuci dio našeg života. Tajna rađanja i umiranja i s tim povezana pitanja odakle dolazimo i kamo idemo ne gube na aktualnosti, jer smrt je neizbježna. No, sve tradicije, u svom izvornom obliku, govore da smrt nije svršetak. Ono što je Buddha učio u Indiji, Pitagora je učio u Grčkoj i Italiji: iako tijelo propada smrću, čovjekova je bit besmrtna. Život je jedinstven, vječan i neraskidiv, ima svoju vidljivu i nevidljivu stranu: život i smrt. Ljudsko biće akumulira iskustva u vidljivim i u nevidljivim etapama postojanja. Iskustva usvojena na dugom putu evolucije vode razotkrivanju naše istinske prirode i ostvarenju sudbine, a to je za nas još uvijek misterij. ☞

Uredništvo

REINKARNACIJA ZAKON PRIRODE?

Andrija Jončić

Većina ljudi čula je za pojam *reinkarnacije* i prema njemu ima određeni stav s obzirom na stupanj obrazovanja, vjersku pripadnost, svjetonazor... Ljudi često vrlo odlučno prihvaćaju ili odbacuju pojam reinkarnacije, a da o tome zapravo nisu ozbiljno ni razmišljali. Istraživanjem je ustanovljeno da su mišljenja o reinkarnaciji uglavnom podijeljena, što je prvenstveno određeno vjerovanjem. Oni koji prihvaćaju mogućnost reinkarnacije, vjeruju u određeni oblik besmrtnosti duše i evolucijskog usavršavanja čovjeka. Oni koji se protive reinkarnaciji, obično ne prihvaćaju ponovno rođenje istog tijela. I jedni i drugi mogu imati posve valjane razloge: prvi zato što smisao života ne pronalaze u samo jednoj fizičkoj manifestaciji svoje duše, dok drugi s pravom ne žele prihvatiti mogućnost ponavljanja istog utjelovljenja jer zaista, kako kaže Heraklit, nije moguće dva

puta zagaziti u istu vodu rijeke.

Zanimljivo je da su i jedni i drugi u pravu prema filozofskim objašnjenjima pojma reinkarnacije koja su dala drevna učenja poput egipatskog, indijskog i tibetskog. Prema tim učenjima čovjek se sastoji od dvaju dijelova: smrtnog i besmrtnog. Smrtni je dio jednokratna, ne reinkarnira se, dok se pojam reinkarnacije odnosi samo na onaj besmrtni dio. Prema tome, reinkarnacija postoji i ne postoji. Ne postoji za ono prolazno, ali postoji za ono trajno u čovjeku.

Tom načelnom pomirbom suprotstavljenih stavova o pojmu reinkarnacije nismo, međutim, sagledali pitanje reinkarnacije s obzirom na spoznaje modernog čovjeka.

Može li nam znanost nešto reći o pojmu reinkarnacije? Biologija kao znanost o životu trebala bi o tome dati određene smjernice. I zaista, ona to čini, pogotovo kroz dostignuća najnovijih disciplina kao što su gene-

tika, embriologija i ekologija.

Ali, da bismo mogli interpretirati zakonitosti koje su otkrile te biološke znanosti, potrebno je najprije suočiti se s temeljnim hipotezama biologije. Stručnjaci to nerado čine bojeći se promišljanja koja bi mogla dovesti u pitanje ranije prihvaćene postavke.

Izraziti primjer takve znanstvene "suzdržanosti" vidljiv je iz prešutno pomirbenog stava između važeće znanstvene hipoteze o biološkoj evoluciji čovjeka i vjerske dogme. Što se to promijenilo od XIX. stoljeća kada je slavodobitno odjeknula izjava da je čovjek nastao od majmuna? Nije potvrđen razvojni niz između čovjekolikog majmuna i čovjeka, a vrijeme nastanka čovjeka višestruko je pomaknuto u prošlost. Odbačeno je doslovno vjerovanje u vjersku dogmu, ali nije niti dokazana biološka hipoteza.

Teorija evolucije

Službena, takozvana sintetička teorija evolucije koja je utemeljena na revidiranom darvinizmu, podrazumijeva da je život nastao u praocéanu u davnoj prošlosti Zemlje. To se navodno zbilo kao slučajna posljedica isključivo fizikalno-kemijskih reakcija u određenim klimatskim uvjetima. Znanost smatra da je za nastanak prvog jednostaničnog organizma poput amebe trebalo otprilike onoliko vremena koliko je trebalo da se od amebe razvije čovjek. Razlog tome je jedinstvena opća građa živih bića. S iznimkom virusa, sva se ostala živa

bića sastoje od osnovnog modela stanice. Biologiji je nepoznato i nedokučivo kako je nastala protoplazma stanice jer ne postoje nikakvi fosili, niti bilo kakvi ostaci koji bi se mogli proučiti. Problem je u tome što i najjednostavniji jednostanični organizam ima izuzetno kompleksnu strukturu, sposobnost rasta, razvoja, pokretanja i razmnožavanja, uz neprestanu izmjenu tvari i energije u složenim biokemijskim procesima metabolizma. Uviete za slučajni nastanak tog najjednostavnijeg organizma možemo usporediti s uvjetima koji bi omogućili slučajni nastanak uključenog automobila koji sam vozi, sam uzima gorivo i nakon određenog broja kilometara podijeli se na dva identična uključena vozila.

Drugi je problem u tome što se ne zna koji faktori i u kojoj mjeri utječu na evoluciju živih bića. Službena teorija uzima u obzir tri glavne sile, odnosno tri osnovna faktora evolucije. To su mutacija, prirodno odabiranje i genska snaga ili "drift". Međutim, samo je mutacija ona koja stvara nove kvalitativne nasljedne promjene, na temelju kojih posljedično mogu djelovati preostale dvije glavne evolucijske sile.

Nije poznato što uzrokuje mutacije koje omogućuju evolucijske promjene, ali zna se da su evolucijski važne samo one na *gametama* (spolnim stanicama), jer se jedino te mutacije mogu prenijeti na potomstvo.

Prema službenoj teoriji, evolucijske promjene odvijaju se slučajnim mutacijama na gametama, dok se metodom pokušaja i pogreške kod jedne gamete,

fizikalnim i kemijskim utjecajem okoline, slučajno ne pogodi "dobitna kombinacija" mutacije koja će usavršiti tu jedinku.

Jednostavno rečeno, današnja biologija ne zna kako je nastao život na Zemlji i ne zna kako se odvijala evolucija živih bića. Biološka teorija evolucije samo konstatira postojanje evolucije i prepoznaje njezine rezultate, ali ne i njezine pokretače. Ona ni jednom argumentiranom riječju, osim "slučajno", ne objašnjava nastanak korisne mutacije. Prirodno odabiranje i genska snaga ne uvjetuju kvalitativnu promjenu gena, pa prema tome ne predstavljaju neposredne pokretačke sile evolucije, osim što mogu zatomiti ili istaknuti mutacije.

Ekologija

S druge strane, moderna biologija sve više govori o složenosti evolucijskog djelovanja manje poznatih sila. U okviru toga ekologija uvodi pojam interaktivnog odnosa ili takozvane ekološke faktore koji bitno utječu na egzistenciju i evoluciju svih živih bića. Protoplazma (stanična jezgra i citoplazma) zajednička je biološka osnova biljaka, životinja i ljudi koji su egzistencijalno povezani u prirodi. Biljke pomoću fotosinteze akumuliraju svjetlosnu energiju Sunca, pretvaraju je u materiju, čime stvaraju hranu za sebe, životinje i ljude. Ekološki gledano, Sunce je "otac", a Zemlja "majka" života.

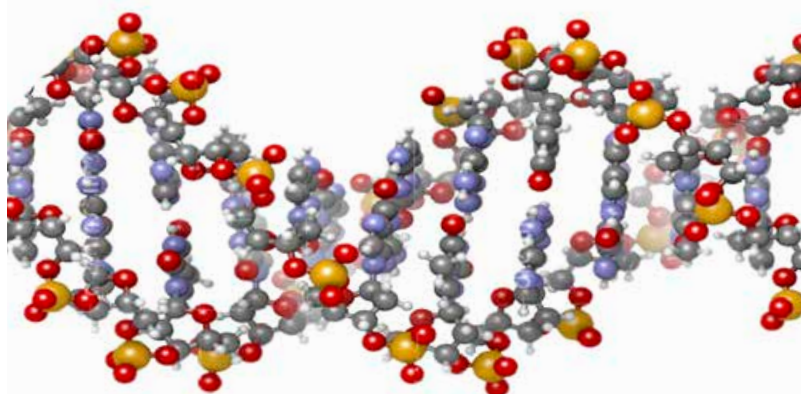
Pojmom ekosustav, koji se sastoji od *biotopa* (staništa) i *biocenoze* (životne zajednice), ekologija je znanstveno poništila strogu podjelu na živu i neživu prirodu i na biološkom planu inicirala ideju o jedinstvu

živih sustava u prirodi.

Svaka je individua samostalna jedinica života, a ujedno je sastavni i funkcionalni dio organizacijske cjeline kojoj pripada. Odnos jedinke i vrste prema ekosustavu analogan je funkcionalnom odnosu stanice i tkiva prema pripadajućem organu i organizmu. Stanice nekog tkiva hrane se, rastu i razmnožavaju kao što to čine jednostanični organizmi u svom ekosustavu.

Analogno tome možemo govoriti i o evoluciji ekosustava kao živom entitetu, u kojem su biljne i životinjske vrste poput tkiva i organa u organizmu. Prema ekološkim zakonima jedinka je podređena organizacijskoj cjelini kojoj pripada, slično kao što je to stanica unutar organizma.

Pojam života i njegov razvoj više ne možemo znanstveno definirati samo fenomenima, nego se moraju uzeti u obzir načela i zakoni koji su zajednički za čitavu prirodu. Ekološki gledano, evolucija ne ovisi o slučajnoj promjeni u neodređenom pravcu, nego o potrebi i odnosima unutar cjeline.

Prema tome, spoznaja ekoloških i drugih zakonitosti te njihove trajne svrsishodne interakcije unutar čitave prirode, marginaliziraju slučajnost pokretačkih sila sintetičke teorije evolucije. Time je moderna biologija vlastitim dokazima snažno poljuljala svoju službenu hipotezu o evoluciji, a zamjensku se još nije usudila iznijeti.

Ekološki gledano, priroda je *makrobios*, ogroman, živi, inteligentno organizirani sustav jedinstvenog života. Umjesto evolucijskog procesa slučajno organizirane žive materije, ekologija sugerira proces inteligentne materijalizacije pojedinačnih oblika života koji su korisni dijelovi pripadajućeg ekosustava, a time i prirode u cjelini.

Ontogeneza – nastanak živog bića

Što mi doista znamo o tome kako nastaju stvari, bića i pojave?

Uzmimo kao primjer neku zgradu. Kako nastaje zgrada? Prvo je potrebna zamisao, odnosno ideja

zgrade. Zatim se ta ideja oblikuje u nacrt zgrade, inteligentni plan prema kojemu će se zgrada graditi, koji uključuje potreban materijal i sredstva za izgradnju. Tek nakon toga može se započeti s gradnjom prema ranije utvrđenom nacrtu, i to određenim redoslijedom.

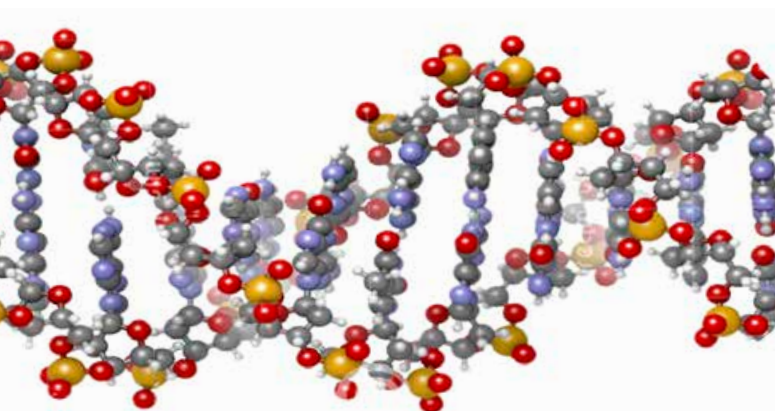
Pri nastanku fizičkog organizma sve započinje aktiviranjem biološkom "idejom" bića, odnosno oplodnom jajnom stanicom, zigotom, koja u sebi sadrži "inteligentni" genski zapis, genotip, prema kojemu može započeti "izgradnja", odnosno embrionalni razvitak bića.

Primjerice, za nastanak jedne simfonije prvo je potrebno da umjetnik "ulovi" njezinu osnovnu ideju. Nakon toga je potrebno napisati tonski zapis svih partitura, a na kraju će uvijekbani orkestar moći izvesti simfoniju.

U svakom od navedenih primjera zamjećujemo tri iste etape fizičke manifestacije stvari, bića ili pojave. To je proces inkarnacije ideje - identiteta koji se prema inteligentnom planu ili zapisu manifestira u svoj materijalni oblik.

U biologiji se posebno naglašava nužnost kružnog tijeka tog procesa prijelaza iz nemanifestiranog u manifestirano, genskog zapisa u izražajni oblik života i obrnuto.

Prvo se u oplodenoj jajnoj stanici (zigoti) spajaju kromosomi oboje roditelja i pritom se određuje specifičnost genetskog identiteta, genotip budućeg organizma. Taj genotip sadrži, do najsitnijeg detalja, točno predodređene sve biološke karakteristike i svojstva bića. Sve što će se kasnije izraziti bit će samo fizička manifestacija, odnosno inkarnacija genotipa.

Embrionalni razvitak započinje dijeljenjem zigote, a potom fetalni razvitak, odnosno proces postupne izgradnje organizma. To je najkompleksniji proces u prirodi. Ne postoji niti jedno inteligentno smišljeno ljudsko djelo koje se može usporediti s time. Ono je ujedno izraz najvećeg misterija prirode koji se odvija pred ljudskim očima. Ono malo što znamo o njemu, ukazuje nam na to koliko su skromne znanstvene spoznaje čovječanstva.

Kada je jedinka u procesu svog razvoja sposobna stvarati višak energije, kažemo da je spolno zrela. Ona tada stvara gamete koje će spajanjem s gametama suprotnog spola ponovno započeti isti krug nastanka novog organizma. Svaka gameta je i određeni genotip koji se predaje potomstvu. Kod čovjeka može nastati 8 338 608 genetički različitih gameta. Budući da se pri oplodnji sve kombinacije muških gameta mogu spajati sa svim kombinacijama ženskih, te kada se tome pridoda križanje kromosoma ili *crossing-over*, praktički je nemoguće da se na osnovi spolnog razmnožavanja ikada mogu pojaviti dvije genotipski potpuno jednake individue. Prema tome, biologija dokazuje tvrdnju koju smo iznijeli na početku, da je prirodnim putem nemoguća reinkarnacija istog ljudskog organizma.

Prema spoznajama genetike, organizam ne oblikuje gene, nego geni oblikuju organizam koji predstavlja izražena svojstva (*fenotip*), a koji je inkarnacija genskog zapisa (*genotipa*). Organizam je privremeni prijenosnik gena s roditelja na potomstvo. Zato je razmnožavanje biološka reinkarnacija *gena vrste*, a služi održanju i razvitku vrste. Reinkarnacija gena prirodni je proces koji omogućuje kruženje iz potencijalnog u manifestirano stanje života u materiji. To je jedinstveni način održavanja trajnosti fizičkog života u prirodi, u

kojemu su geni nositelji biološkog identiteta vrste. Kao što magnet privlači i oblikuje željeznu strugotinu, tako i inteligentni zapis gena oblikuje fizički organizam. Sva biološka raznolikost prirode ispisana je s četiri različita "slova" (dušične baze DNK).

Što je onda s dušom čovjeka? Biologija o tome ništa izravno ne govori. Znamo da jednojajčani blizanci imaju isti genotip, a time i ista tijela, ali su različiti ljudi. Oni su ustvari konkretan biološki dokaz da se čovjeka ne može poistovjetiti s njegovim tijelom. Genotip određuje čovjekovo tijelo, ali ne i individualni identitet čovjeka. Znamo da postoje velike intelektualne, umjetničke i moralne razlike među ljudima koje nemaju nikakve veze s nasljednim svojstvima. Također znamo da rasne, spolne, vjerske i druge razlike ne utječu na određenje vrijednosti ljudskog identiteta. Iz toga proizlazi zaključak da je biološka evolucija čovjekova tijela odvojena od njegovog osobnog humanog identiteta. Dok je tijelo čovjeka podređeno biološkim zakonima nasljeđivanja i nužnosti reinkarnacije gena vrste, njegova duša, odnosno osobni identitet specifičan je za svaku individuu i nije određen genima.

Biologija ne daje odgovor na pitanje što određuje individualni humani identitet čovjeka, ali zato, poznavajući zakone biološkog nasljeđivanja, isključuje mogućnost njegovog materijalnog podrijetla. To se podudara s tradicionalnim filozofskim učenjima koja govore o dvojnoj evoluciji čovjeka. Prema tim učenjima postoji evolucija tijela i evolucija čovjekove besmrtno duše koja se spušta i inkarnira u tijelo. Uzastopnim utjelovljenjima duša prikuplja iskustva i razvija svijest o sebi samoj, što je u osnovi analogno već spomenutom biološkom procesu reinkarnacije "besmrtnog" humanog genotipa. ☸

STARA INDIJA

UČENJE O REINKARNACIJI

Ana Jončić

Pojam smrti uvijek je bio vezan uz misterij života: zagonetni uzrok, nepoznati cilj i bezbrojne puteve koji čovjeka mogu dovesti do tog cilja. U svim vremenima ljudi su se pitali o smislu vlastitog postojanja, a neminovni fenomen rastanka sa životom predstavljao je u tome važnu nepoznanicu.

Promatrajući povijest visokih civilizacija možemo uočiti jedan zajednički element, a to je pažljivo definiran odnos prema smrti. Indija, Egipat, Sumer, Kina, Grčka, Rim, stare američke kulture, povezuju pojam smrti uz pojam besmrtnosti. Smrt je predstavljala priliku za čovjeka, mogućnost da uspostavi svjestan i trajan odnos s vječnošću. Zato je učenje o smrti bilo dio svakodnevnog odgoja pojedinca, a "znati umrijeti" bila

je vrlina onih koji su naučili živjeti, odlika mudraca. Štoviše, sam se život shvaćao kao priprema za smrt. Ta životna priprema temeljila se na nizu učenja među kojima središnje mjesto zauzima učenje o reinkarnaciji.

Tu ideju izražavale su na sebi svojstven način sve poznate civilizacije i to ne samo na Istoku, već i na Zapadu, sve do početka ranog srednjeg vijeka. Do današnjih dana ideja reinkarnacije ostaje prihvaćena u civilizacijskom krugu Dalekog istoka, unutar kojega je njezina kolijevka Indija. Istovremeno, to je područje sačuvalo i najcjelovitija objašnjenja tog pojma koji je u Indiji dio vrlo složenog učenja o životu čitavog univerzuma. Pokušat ćemo zato sažeto iznijeti njegove ključne postavke:

U univerzumu ništa ne umire; sve se obnavlja u određenom ritmu; život ne prestaje, nego se manifestira transformiran, u ciklusima.

Stari Indijci simbolički opisuju život univerzuma kao "udisaj i izdisaj Brahme". Taj simbol označava ogromna razdoblja aktivnosti univerzuma koja su nazivali *manuvantare* i ogromna razdoblja "sna" ili *pralaye*. Poput velikog živog bića univerzum živi u svojim velikim "danima" i "noćima", ciklusima aktivnosti i neaktivnosti. Pritom se sve što u njemu postoji inkarnira i živi u razdoblju aktivnosti ili dana, a zatim se dezinkarnira i živi u razdoblju sna ili neaktivnosti. Taj se proces neprestano obnavlja. Zakonu ciklusa podvrgnut je svaki entitet, pri čemu ljudsko biće nije iznimka, samo što svoje cikluse dana i noći čovjek naziva život i smrt.

Sve ima svoju *dharmu*.

Pojam trajanja i vječnosti za Indijce nije statičnost, nije trajno zadržavanje određenog stanja, već je trajna promjena koja ima određeni cilj. Svaka nova etapa, odnosno novi ciklus, prelazak je u savršeniji oblik postojanja. Taj put usavršavanja nazivali su *sādharma*, a univerzalni zakon koji uzrokuje da svako biće ima određeni cilj postojanja nazivali su *dharma*.

Dakle, prolazeći kroz bezbrojne cikluse u kojima se izmjenjuju život i smrt kao dva lica istog procesa, čovjek prolazi put usavršavanja sve dok ne ostvari *dharmu čovjeka* ili sve potencijale vlastitog bića.

Sve ima svoju *karmu*.

Nevidljivi duhovni impuls koji pokreće sve u univerzumu prema svom konačnom cilju Indijci nazivaju zakon uzroka i posljedica, zakon akcije i reakcije ili *zakon karme*. Sve što se događa posljedica je onoga što se dogodilo prije i uzrok nečega što će se dogoditi poslije. U ljudskom životu svaki čin, misao ili osjećaj reakcija je ili posljedica prijašnjeg djela, misli i osjećaja, a istovremeno je uzrok ili nova akcija koja će izazvati sljedeće reakcije...

Tako je život čovjeka posljedica njegova prošlog života i bit će uzrok sljedećeg. Kakav će biti taj sljedeći život ovisi o tome kako čovjek živi, što misli i osjeća u trenutnom životu jer prema "tragovima" koje je ostavio, zakon karme kreirat će buduće situacije.

Indijci objašnjavaju da je osnovna uloga karme vraćanje izgubljene ravnoteže, odnosno ponovno vraćanje na *put dharma*. Kad god se čovjek svojim djelovanjem udalji od onoga što kao biće mora ostvariti, tada "novu karmu tovari na svoju vagu" i stvara uzroke sljedećih

situacija koje će morati proći u sadašnjem ili u nekom budućem životu. Zato Indijci kažu da priroda pomaže svojoj djeci pružajući im stalno nove prilike u reinkarnacijama, sve dok se Zakon ili *dharma* ne ostvari.

Čovjekova vidljiva pojava nije i cjelovito ljudsko biće.

Ovo je postavka koja je možda najizravnije vezana za pojam reinkarnacije.

Čovjek je složeno biće, njegova priroda je dvojna, sastavljena od duhovnog i materijalnog aspekta. Oba ova aspekta djeluju pomoću svojih složenih prijenosnika ili "omotača" čije se vibracije i suptilnost razlikuju. Materijalni prijenosnici čovjeka (Indijci kažu da tome pripadaju fizičko tijelo, energija, osjećaji i misli) dio su čovjeka koji je podložan propadanju. Taj propadljivi dio umire i nestaje poslije smrti. On je poput maske kojom je "prekriven" identitet čovjeka, odnosno njegov duhovni aspekt.

Duhovna dimenzija čovjeka također je složena (Indijci govore o *trojedinom principu*) i čini nepropadljivi, besmrtni dio čovjeka, odraz božanskog. Duhovni dio ljudskog bića upravo je onaj koji se reinkarnira, utjelovljuje u propadljivu "masku" na temelju akumulirane karme. Razlog tome je ostvarenje *dharma* čovjeka, a to znači osvještavanje i izražavanje karakteristika njegovog vlastitog duhovnog identiteta. Za

Indijce to znači ostvarenje cijelog ljudskog bića.

U potrazi za samoostvarenjem, duhovni dio ljudskog bića putuje kroz vječnost prikupljajući iskustva u različitim dimenzijama postojanja. Poput cijelog univerzuma, duhovni dio čovjeka prolazi kroz svoje "dane" i "noći", cikluse života koje je čovjek nazvao "život" i "smrt", a koji se stalno izmjenjuju. Ciklus "dana" započinje rođenjem u svijetu materije, vezivanjem za propadljivi, materijalni aspekt čovjeka koji umire kada se istroši, a za duhovni identitet čovjeka, koji je tada oslobođen materije, slijedi ciklus "noći" ili boravak u drugoj dimenziji, sve dok ga akumulirana karma ne veže ponovno za novi materijalni oslonac i nastavi novi krug života. Svaka smrt i svako novo rođenje znače prijelaz iz jednog stanja svijesti u drugo, a svako novo stanje svijesti mogućnost je realizacije ljudskog potencijala koji je sadržan u duhovnom aspektu čovjeka.

Cjelovito ljudsko biće je, dakle, ono što čovjek tek treba ostvariti. Kada to savršenstvo postigne u potpu-

nosti, tada nestaje potreba za inkarniranjem u svijet materije (Indijci kažu da *karma tada postaje dharma*), a za čovjeka nastupa vječno blaženstvo.

Ništa što istinski postoji ne može prestati postojati.

Prema indijskoj tradiciji, život i smrt samo su dva lica jedinstvenog života koji se ne zaustavlja. Čitav univerzum slijedi beskonačni proces razvoja, transformacije i usavršavanja. Kao dio velike cjeline, čovjek prolazi kroz svoje dane i noći, cikluse u kojima se život nastavlja, a svakim boravkom na "ovom" ili "drugom" svijetu njegova besmrtna nutrina obogaćuje se novim iskustvima, novim znanjima i novim stanjima svijesti.

Za duhovni dio ljudskog bića, ili za istinskog čovjeka, život i smrt samo su različiti oblici percepcije iste stvarnosti, a trenutak rođenja i trenutak smrti predstavljaju vrata koja vode dalje, u novu etapu putovanja. 🏠

SHAKESPEARE RAJ I PAKAO U NAMA

Zahi Glick

Shakespearea s pravom možemo nazvati filozofom umjetnikom; umjetnikom koji u svojim djelima duboko zadire u suštinu čovjekova postojanja i njegova odnosa s bogovima i univerzumom. Shakespeare, čarobnjak riječi, simbol je umjetnika čija će djela živjeti vječno jer dotiču srž ljudskog iskustva i postavljaju pitanja koja će ljudima uvijek biti bitna. Zašto Shakespeare? Što ga čini toliko posebnim? Zašto su nestali ili su zaboravljeni mnogi dramski pisci njegova vremena, dok on opstaje? Ne postoji racionalno objašnjenje. Prateći povijesni tijek, svjedoci smo postojanja umjetnika koji su otvorili put inspiraciji, razotkrili veo misterija postojanja... Veliki dar i velika odgovornost.

Da bismo razumjeli Shakespeareovu veličinu, moramo najprije razumjeti kazalište elizabetinskog doba, čija je najsajjnija zvijezda bio upravo on. To je kazalište nastalo tijekom engleske renesanse za vrijeme vladavine kraljice Elizabete. Bilo je to posebno kazalište, zbog jedinstvenog spoja obnovljenih klasičnih učenja i srednjovjekovne kazališne tradicije.

Upravo Shakespeareovi komadi predstavljaju najbolje izvedbe tog kazališta i pripadaju samom vrhu njegova naslijeđa. Istražit ćemo nekoliko odlomaka tih djela i preko njih predstaviti veličinu njihova autora.

KOR:

*Oh, da nam je muza vatre koja bi uzašla
Na ono najsajjnije nebo maštovitosti;
Da nam je kraljevstvo za pozornicu, knezovi da glume,
A vladari da gledaju veličanstven prizor!*¹

Kazalište elizabetinskog doba je jedinstveno. Ono povezuje klasična učenja renesanse – koja su istraživala čovjeka, društvo i njihov odnos s univerzumom – sa srednjovjekovnim kazalištem čija su djela izvođena na

otvorenom, danju, na gradskim trgovima; jednostavno kazalište bez mnogo vanjskih ukrasa, ali s mnogo kreativnosti i imaginacije. Shakespeareovo kazalište, kao i većina drugih u Londonu, sadržavalo je u sebi oba ova svijeta. *Globe Theatre* bilo je kazalište kružnog oblika s otvorenim krovom kako bi izvedbe mogle biti održavane danju, dok je pozornica bila vrlo jednostavna. Bio je to svijet sačinjen snagom izgovorene riječi i imaginacijom. U magiju tog kazališta možemo se uvjeriti na početku *Henrika Petog*, jednog od Shakespeareovih najvećih povijesnih djela, u kojem se kor obraća publici:

KOR:

*Pretpostavite da su pojasom ovih zidova
sada omeđena dva moćna kraljevstva²
čija visoko uspravljena i nagnuta čela
potpuno razdvaja pogibeljno usko more;
svojim mislima popunite naša nesavršenstva;
jednog čovjeka rastavite na tisuću ulomaka
i naćinite u mašti moćnu vojsku;
kad govorimo o konjima, pomislite da ih vidite
kako vatrena kopita utiskuju u podatnu zemlju;
jer vaše misli sad moraju zaodjenuti naše kraljeve,
nositi ih amo-tamo, preskaćući vremena,
zbijajući postignuća mnogih godina
u jednu pješćanu uru: da vam u tome pomognemo,
primite mene da budem Kor ove povijesti.*³

Divno je stvarati svijet riječima i imaginacijom. Stolica na sceni postaje palača, drvo naslikano na

¹ *Historije*, sabrana djela Williama Shakespearea, Henrik Peti, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.

² Engleska i Francuska te između njih La Manche.

³ *Historije*, sabrana djela Williama Shakespearea, Henrik Peti, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.

platnu – šuma, a tri naoružana čovjeka – moćna vojska. To je bio Shakespeareov teatar, a sredstva upotrebljavana za stvaranje tog zamišljenog svijeta bile su riječi koje je napisao, riječi koje potiču našu imaginaciju sve do današnjih dana. To je stvarna magija kazališta; ne čini ga bogata scena i posebni efekti, već sposobnost glumca i gledatelja da zajedno stvore jedan svijet. U tom kazalištu nisu postojale granice između glumaca i publike, nije postojao takozvani „četvrti zid”. Naprotiv, publika je pozivana da se priključi izvođačkom činu, da bude njegov aktivan dio. Odličan je primjer govor kralja Henrika upućen njegovoj vojsci, u kojem je potiče da krene na neprijatelja.

HENRIK:

Još jedanput na ždrijelo, mili druzi, još jedanput, ili zavalite zid našim engleskim mrtvacima.

U miru ništa ne dolikuje tako čovjeku kao čedna mirnoća i poniznost.

Ali kad nam ratna trublja jekne u ušima, tada oponašajte ono što čini tigar:

zategnite žile, podjarite svu krv...⁴

Sudionici scene nisu bili samo ljudi kralja Henrika, nego i svi gledatelji koji su odlučili postati dijelom predstave. To je bila magija koja je ujedinjavala plemiće sa seljacima, bogate sa siromašnima. Shakespeare im nije nudio samo zabavu, nego i svijet u kojem su mogli živjeti, makar to bilo na nekoliko sati. Gledatelji su bili dio Learove velike oluje, Macbethova strašnog zločina i Cezarova okrutnog ubojstva.

Međutim, Shakespeareove se riječi nisu zaustavljale na tome da stvore svijet izvan čovjeka – one su otvarale vrata nutarnjem svijetu likova. Tijekom renesanse klasična učenja (filozofija, umjetnost, znanost, medicina, astronomija i mnoga druga znanja) ponovno postaju središte života. Ljudska bića više nisu predstavljala samo podanike pod vlašću gnjevnog Boga koji ih je učio razlikovati dobro od zla. Čovjek je odlučio slušati vlastitu savjest i sam birati svoju sudbinu.

Shakespeare je izuzetan primjer umjetnikove sposobnosti rasvjetljavanja psihološkog svijeta čovjeka. U svojim solilokvijima i monolozima, tijekom kojih likovi na sceni pružaju publici, kao svom prisnom prijatelju, mogućnost uvida u svoj nutarnji svijet, pri čemu se otkrivaju najintimnije misli, dvoumljenja i želje – Shakespeare veličanstveno opisuje nutarnju borbu koja se vodi u nama samima, borbu između dobra i zla, vrlina i želja, nutarnjeg raja ili nutarnjeg pakla. Shakespeare

izrađuje ogledalo duše i pruža nam ga u svojim izuzetnim dramama. Postoji li bolji primjer za to od njegova čuvenog monologa iz *Hamleta*, gdje se neodlučni princ obraća upravo nama za pomoć. Što je ispravno, pita se on: da osveti oca, da u tom pokušaju umre ili da odmah okonča svoj život?

HAMLET:

Biti, ili ne biti, to je pitanje.

Je li plemenitije u duhu trpjeti hitce i strijele hirovite sudbine, ili uzeti oružje protiv mora nevolja i opiranjem njih okončati? Umrijeti – usnuti, ništa više; i jednim snom reći da okončavamo bol u srcu i tisuću prirodnih srazova kojima je tijelo baštinikom; to je svršetak da se usrdno poželi. Umrijeti – usnuti; usnuti, možda snivati. Da, tu je zapreka; jer u toj usnulosti smrtnoj kakvi sni mogu doći, kad se već otresemo ovoga smrtničkog meteža, zbog toga moramo zastati – tu je obzir što tvori zlosreću tako duga života. Jer tko bi podnosio bičeve i poruge vremena, nepravdu tlačitelja i prijezir ohola čovjeka, muke necijenjene ljubavi, otezanje zakona, bezočnost javne službe, i vrijeđanja što ih strpljiva zasluga od nevrijednih dočekuje, kad bi sam mogao podmiriti svoj račun pukim bodežom? Tko bi nosio terete, da stenje i znoji se pod tegobnim životom, kad groza od nečega poslije smrti,

⁴ *Historije*, sabrana djela Williama Shakespearea, Henrik Peti, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.

*ta neotkrivena zemlja kojoj se s granice
nijedan putnik ne vraća, ne bi smela volju,
i nas nagnala radije podnositi sva zla koja imamo
nego poletjeti prema drugima koja ne poznajemo?
Tako svijest tvori kukavice od sviju nas,
i tako onaj urođeni izgled odlučnosti
sav onemoća od blijedoga preljeva misli,
a pothvati velike visine i zamaha
osvrćući se na to skreću svoje struje ustranu
i gube ime djela. Utišajte se sada;
lijepa Ofelija! – Nimfo, u tvojim molitvama
neka se svi moji grijesi spomenu.⁵*

Hamlet nas svojim monolozima cijelim djelom vodi na nutarnje putovanje svojom dušom. Na takvo putovanje krećemo sa svim Shakespeareovim velikim likovima. Postajemo dio očajničkog ludila kralja Leara, Jagove zavisti prema Otelu i plana da ga uništi, pokvarenosti Richarda III., bespomoćnosti Richarda II. i još mnogo toga... Ono najčudesnije u Shakespeareovim likovima je to što ih ne vidimo kao loše, dobre, slabe ili poludjele, već kao ljudska bića sposobna da učine najuzvišenija, ali i najstrašnija djela, kao i svi mi. Neizbrojive nijanse osjećaja koje otkrivamo u Shakespeareovim karakterima, iste su kao one koje prepoznamo u sebi. Upravo to čini Shakespearea velikim i besmrtnim. U svojim najvećim djelima pogađa srž ljudskog postojanja. Potiče nas da pogledamo u svoja srca i vidimo svu veličinu čovjeka i sav užas koji čovjek može prouzročiti svijetu i sebi. Omogućuje nam da shvatimo da, poput njegovih likova, možemo odabrati kakvi ćemo biti, da raj i pakao nisu nešto izvan našeg života, već da su posljedica naših djela i načina na

koji živimo. Raj i pakao su unutar nas, izraženi vrlinama i savješću nasuprot niskim strastima i žudnjama. U govoru upućenom glumcima putujućeg kazališta koje dolazi u Elsinore, dvorac u kojem se odvija radnja djela, Hamlet im daje nekoliko „profesionalnih savjeta“. Međutim, ključno zapažanje u njegovu govoru ne odnosi se samo na glumce, nego i na samu umjetnost.

HAMLET:

Uskladite kretnju s riječi, riječ s kretnjom, uz ovu posebnu pozornost, da ne prekoračite prirodnu suzdržanost. Jer što god je tako pretjerano, daleko je od svrhe glumljenja, kojemu je cilj, kako nekoć tako i sada, bio i jest, držati tako reći zrcalo prirodi; pokazati vrlini njezino lice, prijeziru njegovu vlastitu sliku, a samom razdoblju i biti vremena obličje i otisak.⁶

Ovaj članak ne obuhvaća veličinu i dubinu Shakespeareova stvaralaštva, ali to mu i nije bila namjera. Nemoguće je dočarati umjetničko bogatstvo Shakespeareovih djela u tako malo riječi. Svrha ovog članka je da nam iz filozofskog kuta ukaže na važnost njegovih djela i vrijednost koju možemo otkriti u njima. Saznajemo da je umjetnost most između vječnog i trenutnog i da svaki veliki umjetnik svojim djelima otkriva djelić vječnosti. Kroz Shakespeareove riječi, likove i njegovo duboko razumijevanje ljudske prirode, možemo dotaknuti suštinu borbe koja bjesni u svakome od nas. Svatko od nas je heroj i kukavica, plemenit i loš čovjek, mudrac i ludak. Jedino ostaje pitanje koju ćemo ulogu odabrati u izvedbi našega života. Shakespeareove riječi mogu nas inspirirati da krenemo u ovu nutarnju potragu i da si nikada ne prestanemo postavljati to isto pitanje. ♠

⁵ William Shakespeare, *Hamlet*, Lektira d.o.o., Kostrena, 2017.

⁶ William Shakespeare, *Hamlet*, Lektira d.o.o., Kostrena, 2017.

KATARZA

Snježana Tomašević

Svi volimo čistoću, čist prostor u kojem se nalazimo ili grad u kojem živimo. Volimo biti čisti, svježi i okruženi svime što je čisto.

Znamo da čistoću treba redovito održavati jer se sve u ovom materijalnom svijetu neprestano prlja – tek što smo pobrisali prašinu, već se nakuplja nova i proces treba krenuti ispočetka. Tako iz dana u dan čistimo, peremo i sebe i sve oko sebe. Ta svježina i ljepota inspiracija su nam koja olakšava sav trud koji neprestano ulažemo.

No, osim vidljivog, materijalnog plana, što je s ostalima koje ne vidimo, s našim osjećajima i mislima? Budući da živimo i djelujemo i na tim suptilnijim planovima našeg bića, onda je logično da i tu trebamo redovito čistiti jer se i tu nakuplja prašina i prljavština koju trebamo redovito uklanjati.

Ali, tu ne pomaže ni metla, ni voda, na tom su planu čišćenje i obnova suptilniji. Tako, na primjer, kada osjećamo bol ili tugu, plačem možemo "olakšati dušu", kao da smo se riješili nečega što nas je iznutra pritiskalo. Slušanje lijepe muzike ili čitanje inspirativne knjige može također biti neka vrsta pročišćenja. Iako će sigurno pozitivno djelovati i sva ona čišćenja i uređivanja na vidljivom, materijalnom planu, na višim razinama potrebne su suptilnije metode čišćenja i obnove.

Proces tog "nevidljivog", nutarnjeg pročišćenja u tradiciji se nazivao *katarzom*. O njezinoj potrebi i važnosti govori i činjenica da je u različitim formama možemo pronaći u svim kulturama i civilizacijama.

Pojam katarze dolazi od grčkog *katharsis* (καθαρσις) i znači *pročišćenje* ili *čišćenje*, a *katharos* znači *čist*.

Drevni su Grci pridavali veliku pažnju zdravlju duše i tijela. U grčkoj kulturi katarzička čišćenja povezuju se uz umjetnost, prije svega uz grčku tragediju i muziku. Katarza je također bila nužna priprema za obrede u proročištima, kao što su to bili Delfi. U inicijatskim središtima, poput Eleuzine, pristup misterijima bio je nemoguć bez prethodnog procesa pročišćenja.

Katarzu je prvi definirao Aristotel u svom djelu *Poetika* u kojem opisuje mogućnost katarze, pročišćenja u gledateljima koji u kazalištu prate tragediju. Gledatelji sudjeluju u sudbini likova na pozornici i proživljavaju s njima različite životne situacije, prolazeći pri tome vlastito duboko nutarnje iskustvo. U svom shvaćanju tragičnoga Aristotel kaže da tragedija, pobuđujući doživljaje ganuća i straha, oslobađa potisnute emocije, donosi olakšanje i potiče hrabrost.

Aristotel spominje katarzu i u svojoj *Politici* u kojoj raspravlja o dobrim stranama učenja glazbe ili bavljenja

glazbom: *Glazbu treba proučavati zbog mnogobrojnih prednosti, a ne samo jedne. Treba je učiti radi obrazovanja, radi pročišćenja (katarze), radi pravilnog korištenja slobodnog vremena i za opuštanje i odmor nakon napora.*

Pitagorejci su strogo pazili na čistoću. Odjeća koju su nosili bila je bijela, lanena i čista. Muziku su smatrali iznimno važnom za čišćenje psihe i održavanje zdravlja. Imali su pjesme za razna stanja – neke su bile djelotvorne protiv tuge, druge protiv razdražljivosti ili ljutnje. Kad su odlazili na spavanje, pomoću odgovarajućih pjesama i melodija čistili bi um od dnevne zbrke i šumova, osiguravajući si tako miran san.

Za Platona katarza je predstavljala oslobađanje duše od tjelesnih sklonosti i strasti razvijanjem duhovnog života. Prema njegovim riječima: *Nauke služe da očiste i ožive neka oruđa u duši čovjeka koja su druga zanimanja otupila i učinila slijepima, pa njega [duhovni život] očuvati vrijednije je no imati tisuću očiju, jer se samo tako može uvidjeti istina.*

Pročišćenje je za Plotina prakticiranje vrlina, to je i razboritost i hrabrost, a i sama mudrost. S aspekta duše, kaže Plotin, to je odbacivanje svih nečistoća da bi preostalo samo ono dobro. Kada se pročisti, duša postaje ljepša, postaje slična onom božanskom. Ona se tako oslobađa, odvaja od svega što nije njezina istinska priroda, od svega prolaznog i, kako kaže Plotin, svega besmislenog. Ono što duši u tome pomaže su razum i mišljenje koji se okreću od onoga dolje i usmjeravaju prema onome gore, prema Bogu.

Hipokrat je katarzu smatrao prvenstveno tjelesnim očišćenjem, odnosno istjerivanjem iz tijela tvari koje uzrokuju bolest. U opisima Hipokratovih medicinskih postupaka pronađeno je mnogo poveznica terapijskih katarza i ritualnih katarza s umjetnošću, što upućuje na to da se umjetnost upotrebljavala u svrhu pročišćenja.

Drevni su Rimljani, među svima ostalima, imali i svečanosti posvećene kolektivnom pročišćenju koje su nazivali *lustracije*. Najčešće su se odvijale u veljači, odnosno u *februaru*, jer je bog Februus (februar) bio povezan upravo uz pročišćenje, odnosno lustraciju. One koje je trebalo pročistiti škropilo se vodom s lovorovim ili maslinovim grančicama, a za to su upotrebljavali i posebnu škropilicu (*aspergillum*). Pročišćavalo se i dimom za koji se vjerovalo da također ima moć pročišćenja.

Rimljani su obrede *lustracija* često održavali, pa su tako *lustrirali* i polja nakon žetve za bolji urod, stada da ih zaštite od bolesti, vojsku prije odlaska u rat... Obredi *lustracija* održavani su i nad cijelim rimskim narodom, a provodili su ih rimski cenzori. Prvi *lustrum* obavljen je 566. g. pr. Kr. u doba kralja Servija Tulija.

Katarza je u psihologiji složen proces kojim se potisnute ideje dovode u svijest da bi se ponovnim proživljavanjem smanjile tenzije izazvane potisnutim emocijama. Postoje dvije ključne komponente katarze – emocionalni aspekt (snažan emocionalni doživljaj) i spoznajni aspekt (uvid, nova realizacija kojom nesvjesno postaje svjesno).

Pogledamo li malo oko sebe, vidjet ćemo da se sve neprestano obnavlja i čisti. Radi se o važnom i nužnom procesu koji je dio života Prirode.

Čišćenje i pročišćenje nužni su da bi se rješavali raznih tereta i da bi odbacujući ono staro i beskorisno, pročišćeni i olakšani, mogli započeti iznova naše male i velike cikluse. To zahtijeva napor, ali to je način da nastavimo živjeti bolje, ljepše i radosnije. ☸

TANATOS - bog smrti

Zlatko Perović

Fenomen smrti najdublje je povezan s ljudskim životom, našim slutnjama i strahovima, očekivanjima i predodžbama. Samim rođenjem započinjemo uzvišen i bolan proces svakodnevnih transformacija tijekom kojih se u našoj svijesti postupno javljaju temeljna pitanja o životu i našoj ulozi u egzistencijalnoj drami. Tako otkrivamo nove spoznaje, ali i napuštamo stare obrasce i prevladane forme, pri čemu prolazimo kroz svojevrzne "male smrti" koje su neophodne da bi ostvarivali nužne životne korake. U konačnici smrt nam donosi utrućenje svih vitalnih funkcija i razdvajanje naše fizičke i psihičke strukture.

Za razliku od našeg današnjeg civilizacijskog bijega od smrti, proučavajući minule kulture drevnog Egipta, Tibeta, Kine, Japana, Meksika i drugih dijelova svijeta,

ostajemo pod dojmom njihovog pažljivog odnosa prema fenomenu smrti. U svim tim kulturama život se shvaćao i kao priprema za smrt, pa je zahvaljujući takvom stavu bilo važno iskoristiti ovozemaljski život da bi se ovo neminovno suočenje dočekalo što je moguće spremnije i svjesnije.

U svjetonazoru drevnih Grka skladno su se izmjenjivali i nadopunjavali život i smrt kao dva pola cjelovitog kruga postojanja, poput ritmova dana i noći, budnosti i sna. U podzemnom su svijetu počivale stvaralačke snage Zemlje te se u njega s vremenom vraćalo sve što je bilo rođeno, čekajući ponovni životni impuls u novom krugu postojanja.

U grčkoj mitologiji Tanatos ili Tanat označava božanstvo smrti, točnije personifikaciju nenasilne

Orfička himna Tanatu

Poslušaj me, o Tanate, čije bezgranično carstvo

Doseže svuda do svih smrtnih bića!

*O tebi trajanje nama dodijeljenog vijeka ovisi,
tako da ga tvoje odsustvo produžava, a tvoja prisutnost
završava.*

*Tvoj vječni san zaustavlja mnoštvo života,
a iz njih duša teži privučena, prema tijelu
koje svi posjeduju, kakvi god bili dob i spol,
jer nitko ne može pobjeći tvom moćnom uništavajućem
zamahu.*

Čak ni mladost ne može u tebi tražiti milost.

Žestoko i snažno, šalješ joj preuranjenu smrt.

Ti poznaješ granice njezinih fizičkih uloga,

Ti imaš povlasticu presude koja oslobađa

*I ne postoji umijeće ni preklinjanje koje bi se moglo
nametnuti tvom bijesu*

Niti bi zavjeti opozvali tvoju nakanu.

*O snago blagoslovljena, čuj moju usrdnu molbu,
i produži do zrele dobi ljudsko postojanje.*

Hipnos i Tanatos odnose poginulog trojanskog junaka Sarpedona s bojnog polja, u prisutnosti Hermesa, prikaz na grčkoj posudi, oko 515 g. pr. Kr.

smrti. Najčešće je prikazivan kao mladi čovjek s crnim krilima i ugašenom ili napola ugašenom bakljom. U ranim prikazima karakterizira ga brada i strogi izraz lica te mač kojim je naoružan. Ponekad nosi leptira, drevni simbol preobrazbe duše.

Prema Hesiodovoj *Teogoniji*, na samom je početku u univerzumu bio Kaos, praizvori vitalnih i funkcionalnih počela. Potom su nastali Geja (Zemlja – primordijalna majka), Tartar (negativna strana stvaralačkog procesa – prostor iščezavanja s pozornice svijeta) i Eros (kozmička ljubav – utjelovljenje životodajne snage) koji predstavljaju prve oblike postojanja. Kao prva djeca Kaosa spominju se primordijalna božanstva Erebi i Nikti. Erebi je personifikacija tame i sjene koja ispunjava sve kutke svijeta, dok je Nikta božica noći. Zatim se pojavljuje Tanatos kao jedan od njihovih brojnih potomaka.

Tanatos je povezan s tri Mojre¹, posebno s Atropom, te pomaže da se ispunji sudbina koju su suđenice odredile za svakog smrtnika. On je neumoljiv i nemilosrdan, ali pravedan i blaga dodira, za razliku od njegovih krvožednih sestara Kere, nositeljica nasilne smrti (smrti na bojnopolju, od bolesti, nesreće i ubojstva). Zadatak mu je da na dan smrti pride osobi, uzme joj dušu i otprati je u Had, podzemni svijet, gdje će joj

se suditi prema tome kako je izvršila svoju sudbinsku ulogu. U kasnijim razdobljima grčke kulture Tanatosa se uloga pripisivala *Hermesu psihopompu*, jedinom bogu koji uz Hada i Perze fonu ima sposobnost izlaziti i ulaziti u podzemni svijet bez ograničenja.

Shvaćajući san kao malu smrt, drevni su Grci povezali Tanatosa s njegovim bratom Hipnosom, bogom sna. Dok san predstavlja odmor od svakodnevnih aktivnosti, odnosno jedan oblik odvajanja različitih razina našeg postojanja (psihe od tijela) s ciljem regeneracije i pripreme za novi dan, smrt ima sličnu ulogu na kraju životnog ciklusa.

Hipnos i Tanatos imaju svoje dveri na krajnjem Zapadu, u blizini dvora *Noći* i *Dana* i vrtova *Hesperida*. Prema Hesiodovu opisu u *Teogoniji*: *Njih nigda zlaćanim zracima svojim ne pogleda Helije² sjajni, nit' kad se na nebo diže, nit' kad silazi s neba...* Međutim, za razliku od lijepog krilatog mladića Hipnosa, vječno nasmiješenog, ugodnog i dobronamjernog, koji ljudima i ostalim stvorenjima donosi slatki san, Tanatos ima željezno srce i mjedenu dušu donoseći hladan dah smrti. Tako Tanatos omogućava trajno kidanje

1 Mojre, božice sudbine: Klota – započinje prestiti nit života; Laheza – prede nit, odnosno čuva život; Atropa – kida nit i određuje smrt.

2 Helije (Sunce) – oličje životvorne energije, svjetlosti, uma i pravde.

3 Učenje orfičara, Pitagore i Empedokla.

veze između tijela i duše, surađujući s vremenom koje nagrizi sve u konkretnom, vidljivom svijetu.

Budući da ne znamo što se događa sa sviješću čovjeka nakon smrti i kakva je njegova eventualna posmrtna egzistencija, u zapadnoj smo kulturi stvorili izrazito negativan odnos prema smrti, ispunjen paničnim strahom i beznadom. Čak ćemo i kod vjernika rijetko naići na spremnost suočenja sa smrću.

Jednu od najuzvišenijih pouka u susretu sa smrću pružio nam je filozof Sokrat. U djelu *Fedon* Platon nam prenosi svečanu atmosferu razgovora u tamnici između Sokrata i njegovih prijatelja u posljednjim satima prije ispijavanja smrtonosnog otrova. Osim filozofske pouke o pet argumenata za besmrtnost duše te opisa predjela u koji duše odlaze poslije smrti, Sokrat naglašava važnost stjecanja vrlina i spoznaja za života kao istinski valjanih usmjerenja kojima treba težiti. Prema Sokratovu dubokom uvjerenju, susret sa smrću i prelazak u Had ne bi trebao biti strašan za onog čovjeka koji se za života brinuo za dušu i težio za trezvenošću, pravednošću, hrabrošću, slobodom i istinom.

Ostajući dosljedan svojoj filozofskoj potrazi za smislom i propitivanju dubokih egzistencijalnih pitanja, pred kraj *Obrane Sokratove* Platon navodi *razloge za nadanje da je smrt neko dobro*. Prema njemu, *smrt je jedno od ovog dvoga: ili je takva da onaj koji je umro nije ništa, pa nema nikakva osjećanja ni o čemu, ili je prema onome što se govori³, nekakva promjena i seoba duše odavde na drugo mjesto*. U prvom bi slučaju smrt bila blagodat poput dubokog i slatkog sna. S druge strane, ako je smrt seoba na drugo mjesto i ako je istina da ondje borave premiruli, bila bi velika sreća ponovno susresti prave suce, polubogove i heroje poput Orfeja, Hesioda, Ajanta i Odiseja. Prema svemu sudeći, Sokrat bi nastavio svoj život istražujući i ispitujući, što bi za njega predstavljalo neizmjereno zadovoljstvo.

Sokratov put prakticiranja vrlina izuzetan je primjer kako možemo dostojanstveno živjeti i konačno dočekati smrt koja nije ništa drugo nego jedan od prijelaza na rijeci Života. Nisu li Tanatosova bezgranična krila, kako nam to ukazuje Orfička himna, ujedno i ona koja nam pomažu da se oslobodimo ograničenja i oslobođeni krenemo dalje? ☞

Sokratova smrt, djelo talijanskog slikara Giuseppea Diottia iz 1806. godine.

HIPNOS IZ RISNA

Marta Mihičić

Na krajnjem sjevernom dijelu Boke kotorske nalazi se crnogorski gradić Risna.

Nestrpljivom bi se posjetitelju moglo učiniti da je utonuo u dubok san te da bi bilo bolje produžiti prema Kotoru. No, upravo suprotno – Risna, na poprištu putova od Jadrana prema Skadarskom jezeru, bio je značajno ilirsko središte i jedna od rimskih postaja te je danas antičko nalazište bogato umjetničkim artefaktima.

U svojim zapisima spominju ga Pseudo Skilaks u IV. st. pr. Kr., Apolonije s Rodosa u *Epu o Argonautima* u III. st. pr. Kr. te grčki povjesničar, geograf i filozof Strabon.

Prvi opis antičkih ostataka Risna dao je kotorski gradonačelnik Jacques Louis Vialla de Sommieres početkom XIX. stoljeća. Istraživao ga je i poznati britanski arheolog Arthur Evans, a u novije vrijeme povjesničar Dušan Vuksan, zatim Istraživački arheološki centar iz Varšave te Turistička organizacija Kotora i Vlada Crne Gore u suradnji s Američkom agencijom za međunarodni razvoj (USAID).

Ta su istraživanja urodila vrlo zanimljivim artefaktima iz antičkog vremena.

Otkrivena je kuća iz II. stoljeća s jedinom helen-skom kupaonicom pronađenom u Europi izvan grčkog teritorija; pronađeni su ilirski novčići malo poznatog kralja Ballaios, za kojega se pretpostavlja da je živio u III. st. pr. Kr. i da je bio vrlo bogat, čemu svjedoči skupina od 4656 antičkih novčića pronađena 2010. godine.

Na prostoru nekadašnje agore otkriven je fragment mramorne ženske glave te je utvrđeno da je pripadala karijatidi prirodne veličine. Ta risanska glava karijatide

trideset i pet je u nizu
do sada otkrivenih
iz cijele
antike.

Možda je najzanimljiviji pronalazak urbane rimske vile s kraja II. stoljeća popločane mozaicima, od kojih se izdvaja jedinstven prikaz boga Hipnosa na podu dormitorija.

Vila Hipnos

Ta rimska vila u Risnu, kasnije prozvana *Vila Hipnos*, sastoji se od sedam prostorija prekrivenih mozaicima te triju soba za posluhu zemljanih podova. U sklopu vile je i otvoreno dvorište.

Mozaici, na kojima je restauracija još uvijek u tijeku, oštećeni su prilikom izgradnje puta i u potresu 1979. godine. Na njima su najčešći prikazi geometrijskih te biljnih i životinjskih oblika, kao što su šahovska polja, vinova loza, ribe, hobotnice... Pomniji promatrač uočiti će i druge motive iz rimskog simbolizma i mitologije – Sunce, vučje zube te dvostruku sjekiru, još stariji kretske simbol čovjekove volje i unutarnje borbe.

U središnjem je dijelu prikaz boga sna Hipnosa. Taj je mozaik složen od raznobojnih kockica, dok su svi ostali crno-bijeli. Bog sna prikazan je kao mladić s krilima koji se odmara oslanjajući se jednom rukom na jastuk. Pored medaljona s Hipnosom može se vidjeti simbol luka i strijele. Svaka strijela sadrži po jedan cvijet. Uočljiva je i bogato ukrašena rozeta u bijeloj i crvenoj boji, s osam listova. Ispred ulaznih vrata sobe nalaze se dva mača.

Hipnos – bog sna

Grčki bog sna Hipnos, Somnus u rimskoj mitologiji, sin je božice noći Nikte i Tartara, boga podzemnog mraka. Svake noći Hipnos dolazi s majkom na svijet iz pećine iz koje izvire rijeka zaborava Leta, tiho se kreće po zemlji i moru i svemu živom donosi san. Njegov brat je Tanatos, bog smrti.

Hipnos je prikazivan kao lijepi, nagi mladić, katkad bradat, s krilima na glavi ili na ramenima. Ljude je uspavljivao šumom svojih krila prolazeći iznad njih. Pojavljuje se na brojnim umjetničkim predmetima, od kojih su većina vaze.

Rimljani su kao i drugi drevni narodi veliku pozornost pridavali snu i spavanju kao protuteži našim brojnim aktivnostima tijekom budnog stanja i kao mostu prema jednom tajanstvenom svijetu u kojem suptilniji, nevidljivi aspekti čovjeka prolaze iskustva na drugim planovima postojanja.

San je blagodat umornome, lijek bolesnome, a može biti i putokaz onome koji traži izlaz iz zmrš-

nog labirinta psihe... Dok smo budni, naša često uspavana svijest sakuplja u sebe razne utiske iz okoline koji je umore i optereće poput teškog bremena. San je čišćenje od raznih iskustava koja su naše tijelo, misli i emocije proživjeli tijekom dana.

Dok spavam, ne ćutim ništa: ni strah, ni nadu, ni muku, ni slavu. Slava onomu koji je izmudrio san, jer

to je pokrovac što pokriva sve ljudske misli, hrana što siti glad, voda što taži žeđ, oganj što grije hladnoću, hladnoća što blaži žar, i naposljetku sveopći novac za koji se kupuje sve, vaga i uteg što izjednačuje pastira s kraljem i zvekana s mudracem.¹

San je ogledalo našeg unutarnjeg života – odraz psiholoških stanja koja trenutno prolazimo, o čijem odgonetanju ovisi naše poznavanje sebe – onoga što nas moti-

vira, pokreće na djelovanje i nadahnjuje. Što činimo, mislimo i osjećamo tijekom dana te naša posljednja misao prije spavanja, otvaraju vrata onomu što uz zaštitu Hipnosa sanjamo. 🏠

¹ Miguel de Cervantes Saavedra: *Bistri vitez don Quijote od Manche*, (dio drugi, 68. poglavlje, Sanchove riječi), Školska knjiga, Zagreb, 1974.

MUNJE JEZERA MARACAIBO

Postoje mjesta na Zemlji posebno privlačna munjama. Jedno takvo osobito mjesto nalazi se na venezuelanskom jezeru Maracaibo koje je uvršteno u *Guinnessovu knjigu rekorda* kao mjesto s najvećim brojem udara munje. Kada je oluja na vrhuncu, u površinu jezera može udariti i do 28 munja u minuti.

Razlozi za ovaj spektakularan fenomen mogu se pripisati topografiji okolnog područja. Jezero je s triju strana okruženo planinskim masivom Anda, dok se na sjeveru otvara u Karipsko more, zbog čega se nalazi na udaru toplih morskih i hladnih planinskih vjetrova. Sudar tih snažnih zračnih struja nad jezerom stvara impresivne munje od kojih, nažalost, često stradaju ribari koji žive od jezera.

Koristeći satelitske snimke prikupljene između 1998. i 2013. godine Rachel Albrecht, brazilska

meteorologinja sa Sveučilišta u São Paulu, s timom stručnjaka locirala je mjesto gdje udara najviše munja. Ángel G. Muñoz, fizičar i istraživač Nacionalne uprave za oceane i atmosferu (NOAA), ističe: "Munja je toliko konzistentna da se događa 300 dana u godini u isto vrijeme, od 19:30 do 4:30, i na istom mjestu - gdje se rijeka Catatumbo ulijeva u jezero Maracaibo – zato i nosi ime Munja Catatumbo." Taj fenomen najizraženiji je u vlažnim mjesecima rujnu i listopada, a najmanje je izražen u sušnim mjesecima siječnju i veljači.

Slični uvjeti i na drugim mjestima na svijetu također rezultiraju brojnim olujama. Među njima su planinsko selo Kifuka u Demokratskoj Republici Kongo koje po udaru munja malo zaostaje za jezerom Maracaibo. ☞

TEČAJ PRAKTIČNE FILOZOFIJE

UPROZNAČITI
SAMOGA
SEBE

HTJETI - ZNATI - USUDITI SE

www.nova-akropola.hr

***Svaki čovjek po prirodi
teži znanju.***

Aristotel

***Stolari obrađuju drvo;
oružari prave strijele;
mudri oblikuju sebe.***

Buddha

***Učenje bez razmišljanja
vodi u zabludu.***

***Razmišljanje bez učenja
vodi u opasnost.***

Konfucije

***Ne razdvajaj svoje srce
od jezika. Tako ćeš uspjeti
u svemu što naumiš.***

Amenemopet, drevni Egipt

Traži duboko unutar sebe.

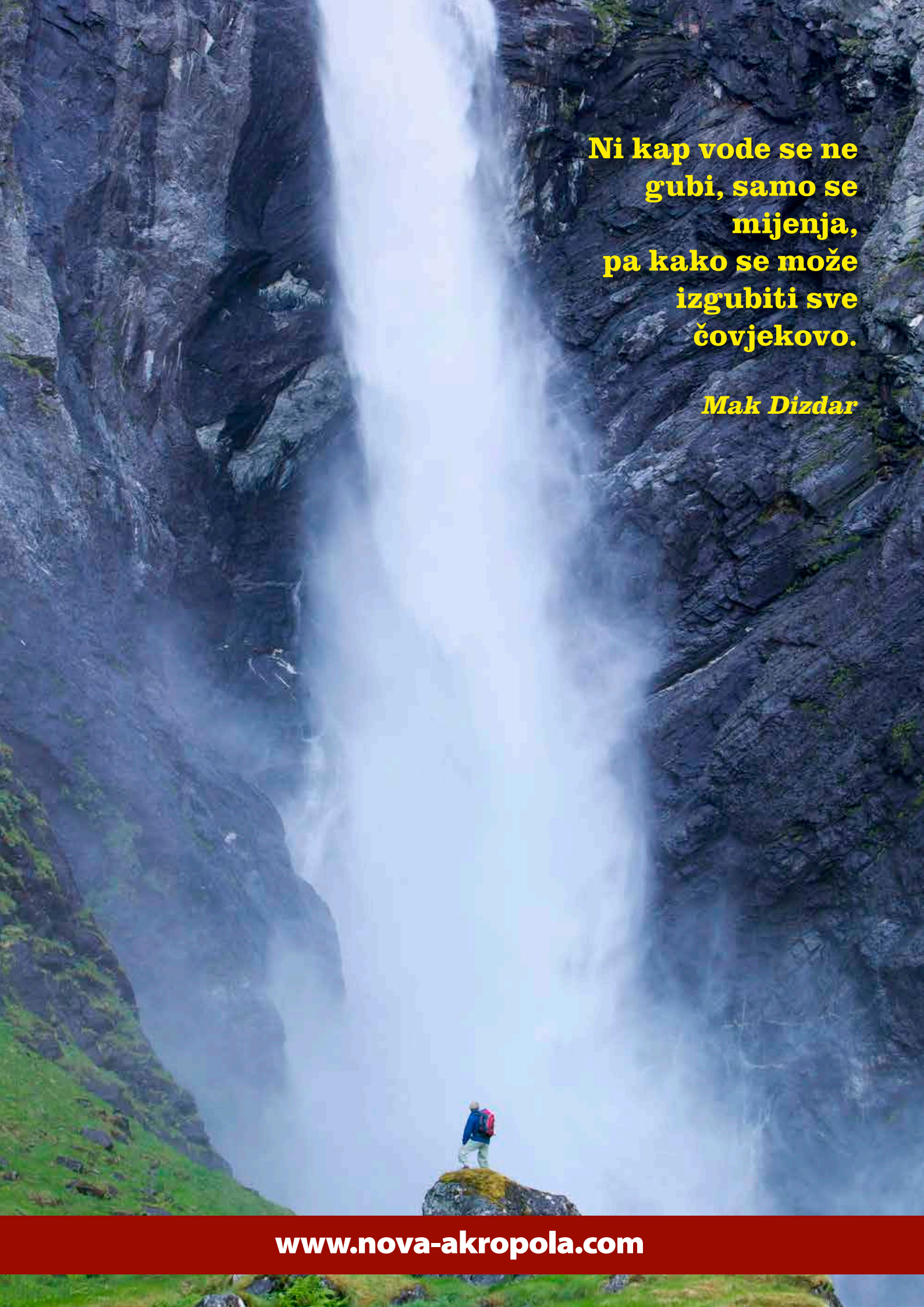
***Ondje je izvor dobra,
koji će izvirati dokle god
budeš tražio.***

Marko Aurelije

Prijave se primaju putem e-maila, telefona ili neposredno u prostoru Udruge.
Cijena tečaja: 280 kuna. Za studente, umirovljenike i nezaposlene: 200 kuna.
Predstavljanje tečaja je besplatno.

KARLOVAC: Kralja Tomislava 5, 098 203 396
OSIJEK: D. Neumana 6, 031 200 630
PULA: Uspon na Kaštel 2, 098 900 4406
RIJEKA: Jedrarska 5/3, 051 213 020

SPLIT: Slavićeva 47, 021 486 366
VARAŽDIN: V. Nazora 1, 095 5959 950
ZADAR: J.J.Strossmayera 8, 098 840 270
ZAGREB: Ilica 36, tel: 01 481 2222
fax: 01 2330 450

**Ni kap vode se ne
gubi, samo se
mijenja,
pa kako se može
izgubiti sve
čovjekovo.**

Mak Dizdar